

«ХАМСА»НИНГ 500 ИЙЛЛИГИ

ОДАМИ ЭРСАНГ...

Алишер Навоий ижоди доним яркада туруви нобе олмаса ўшлади. Бу олмаснинг кираларидан бирини шониринг ахлоқий қарашлари ташкил этди.

Шонир одобнин мазмунини ҳақида фикр юртари экан, ота-онага бўлган ҳурматни, фарзандлик бурчани биринчи планга кўйди. Унинг фикрича, ота-она фарзанд учун ҳар кинчга эъзозлашга лойиғ бўлган буюк зотиди. Шунинг учун ҳам шонир ота-онани ўнга вайта генглаштирга.

Бошини фидо айла ато

кошига,

Жисмий қил садка аино бошига.

Түн-кунигига аллагали

нурю фөн

Бирисин ой анга,

бираисин кўш.

Бу тасодифи ўхшатиш бўлмай, балки унинг замрида чукур фалсафий фикр этади. Бу Навоийнинг ота ва онанинг фарзанд тарбиясида га ва шонир ҳаёт тараққиётида ўйнаган ролига берган юксак баҳоси эди. Бошига асарларидаги каби ота-онага ҳурмат масаласи «Хамса» достонларидан саломлеки ўрин тутади. Бу жихатдан уйдан ўрин олган «Хайра-

тул-аббор», «Фарҳод ва Ширин», «Лайли ва Мажнун» достонлари ҳарактерлайди. «Хайратул-аббор»да шонир ота-она ҳурмати масаласини ўз ахлоқий қарашларининг бир томони сифатида ёртса, эзик асарларидан ана шу қарашларини ўз қарашмонлари фолиятига сингидириб юборади.

Навоийнинг таъкидланича, ўйлардаги одоб фанат ота-онағагина эмас, балки умуман китталарга, кенксаларга бўлган ҳурмат ва кинчларiga иззатда ҳам ўз таъкидлайди.

Ҳам сўз ила элга

ўлумдиги нажот,

Ҳам сўз ила топиб ўлук

тан ҳаёт.

Маъдани инсон ҳудари сўз

дурур,

Гулшами одам самари

сўз дурур.

Одами эрсанг демагил

одами,

Оники йўқ ҳаљ

рамидин гами.

Бу фикрларни янада чу-

қурлашибиринг:

Нафъинг агар ҳаљқа

бешак дурур,

Билки бу наф ўзинга

бешак дурур.

Шониринг ахлоқий қарашларига кўра, сўздаги кўпоплик, андишасизлик инсоннинг энг ярамас хусусиятларидандир. «Сўз қаттиги эл кўнглига ёзор айлар» деб билган шонир ачиче сўз тингловинга заҳардан ҳам кучлироқ таъсири кўрсатилиши.

Ухшовсиз, ноғурин кулагу ўринга инглаз афзалор. Зонг, бундай кулагу одоблизсан

тади.

Тарки одобни бир кулагу

дурур.

Кулагуни ўз ҳаддиди

ўлди ўироқ,

Ингламоқ адиши ёзур

яхшироқ.

Ухшовсиз, ноғурин кулагу ўринга инглаз афзалор. Зонг, бундай кулагу одоблизсан

тади.

Айнисиз «Хамса»га кири-

тилган достонлар, хусусан, «Хайратул-аббор» достони тўлалигига одобномадир.

Уларда инсон одоби, ахлоқига доир теран фикрлар ҳамроҳ олинган. Масалан, шонир инсондаги маънавий боиликни ҳар қандай боиликнидан афзал куради. Чунки кишидаги маънавий боилик олдида дуру бозабардадир ҳечидир.

Гавҳару дурни кулоқ

озори бил,

Сўзини қулоқини дури

шахвори бил.

Олтини искраги кулоқ

огритур,

Зарҳал этудурни оёқ

огритур.

«Хайратул-аббор» иниг

ўнинг маколотида келтирилган «Шер билан Дурож» масаласи ёлғончининг ҳаётини инқирозга юз тутиши ёрнироқ очилади. Шонир бошқа масалаларда бўлганинга ҳар қандай боиликнидан афзал куради. Чунки кишидаги маънавий боиликнидан афзал куради.

Шонир инсондаги маънавий боиликнидан афзал куради.

Давлату иқбоб била

бўлма шод,

Мехрига ҳам айламагил

доценти.

ўйланган ва самими бўлиши лозим. Шонир ҳатто кулаги ҳам ўйнисига бўлса беодоблик сифатида бозабарданини таъкидлайди:

Тарки одобни бир кулагу

дурур.

Кулагуни ўз ҳаддиди

ўлди ўироқ,

Ингламоқ адиши ёзур

яхшироқ.

Ухшовсиз, ноғурин кулагу ўринга инглаз афзалор. Зонг, бундай кулагу одоблизсан

тади.

Тимч кўнгул била

қатинсан умоч,

Бекхи бирор миннати

бира кулоқ.

Бундада ташкир, Навоий ўз даври учун ҳам, бизнинг фаровон ҳаётимиз учун ҳам таъкидлайди. Ҳисобланган инсондаги маънавий боиликнидан афзал куради. Чунки кишидаги маънавий боиликнидан афзал куради.

Шонир инсондаги маънавий боиликнидан афзал куради.

Айнисиз «Хамса»га кири-

тилган достонлар, хусусан, «Хайратул-аббор» достони тўлалигига одобномадир.

Уларда инсон одоби, ахлоқига доир теран фикрлар ҳамроҳ олинган. Масалан, шонир инсондаги маънавий боиликнидан афзал куради.

Достони тўлалигига одобномадир.

Инсондаги маънавий боиликнидан афзал куради.

Шонир инсондаги маънавий боиликнидан афзал куради.

Достони тўлалигига одобномадир.

Инсондаги маънавий боиликнидан афзал куради.